

<https://doi.org/10.15407/socium2023.04.050>
УДК 304.4.: 061 .1 ЄС]: 316.422(477)

Creative Commons Attribution 4.0 International

Хаустов В.К., канд. техн. наук, старший науковий співробітник, учений секретар, ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна, email: khau@ief.org.ua, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3572-7595>, Web of Science ResearcherID: CYR-7546-2022, Scopus Author ID: 55269221400

СУЧАСНИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ – ОРІЄНТИР РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Представлено сучасні підходи виміру та підсумки порівняльного аналізу результативності соціальної політики окремих країн за допомогою глобальних і регіональних спеціальних систем показників й глобальних індексів щодо рівня добробуту населення та соціального прогресу. Наголошено, що в сучасному світі реалізуються сценарії зростання соціальної поляризації, нерівності та бідності людського розвитку як всередині, так і між країнами, а також зниження рівня суспільного добробуту, порушення соціальних, трудових та екологічних стандартів, звуження соціальних прав громадян. Ідентифіковано та коротко охарактеризовано основні системи показників для виміру та порівняльного аналізу ефективності соціальної політики держав – членів Європейського Союзу: статистику ЄС щодо доходів та умов життя (EU-SILC), табло Європейської опори соціальних прав. Проаналізовано результативність соціальної політики вказаних держав за показниками “Медіанний еквівалентний чистий дохід на одного члена домогосподарства”, “Ризик бідності та соціального відчуження”, що дозволило визначити конвергентні та дивергентні тенденції їх динаміки. Підтверджено дві основні тенденції: власне конвергенція (країни ЄС стають соціально більш схожими) та висхідна конвергенція (індикатори умов життя та праці мають висхідну траєкторію, покращуючись у цілому по ЄС). Сформульовано рекомендації щодо необхідності реформи соціальної політики України та її відповідного статистичного забезпечення як країни – кандидата на вступ до Європейського Союзу з урахуванням сучасних підходів цього інтеграційного угруповання. На основі оцінювання динаміки показників добробуту населення країн ЄС та України за складовими Індексу процвітання Інституту Легатум, які стосуються соціальної сфери, показано необхідність реформ і розроблення заходів державної політики, спрямованих на покращання умов життя та здоров'я українських громадян.

Ключові слова: добробут, статистика ЄС щодо доходів та умов життя (EU-SILC), Європейська опора соціальних прав, соціальна політика, Індекс процвітання Інституту Легатум.

Khaustov V.K., PhD. (Technical Sciences), senior research fellow, scientific secretary, SO "Institute for Economics and Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine", 26, Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine, email: khau@ief.org.ua, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3572-7595>, Web of Science ResearcherID: CYR-7546-2022, Scopus Author ID: 55269221400

THE CURRENT DIMENSION OF SOCIAL POLICY IN THE EU COUNTRIES AS A GUIDELINE FOR REFORMS IN UKRAINE

The article presents modern approaches to measuring and possibly conducting a comparative analysis of the effectiveness of social policy in individual countries with the help of global and regional special indicator systems and global indices of well-being and social progress. It is emphasized that in the

© Хаустов В.К., 2023

modern world, the scenarios of increasing social polarization, inequality and poverty of human development both within and between countries are currently being realized, as well as those associated with the contraction of public welfare, violation of social, labour and environmental standards, and reduction of the quality of social rights. The author identifies and briefly characterizes the main indicator systems for measurement and comparative analysis of the effectiveness of social policies in the EU member states, particularly the EU statistics on incomes and living conditions (EU-SILC) and the European pillar of social rights. The effectiveness of the social policy of the EU member states is analyzed by the indicators of "Median equalized net income per household member" and "Risk of poverty and social exclusion", which make it possible to determine convergent and divergent trends in their growth. It is confirmed that two main trends are observed in the convergence processes: actual convergence (EU member states are becoming more similar); and an upward trajectory of living and working conditions, which improves the overall EU value. Recommendations are formulated regarding the need to reform Ukraine's social policy and its statistical support as a candidate country for joining the European Union under the current EU regulatory environment. The assessment of the dynamics of the welfare indicators for EU and Ukraine populations according to the components of the Legatum Prosperity Index, which relates to the social sphere, proves the need for reforms and the development of measures to improve the living conditions and health of Ukraine's population.

Keywords: *welfare, income and living conditions (EU-SILC), social rights, social policy, Legatum Prosperity Index.*

Основною метою сталого розвитку більшості країн світу є покращення добробуту населення та сприяння соціальному прогресу. Соціальна політика в широкому розумінні визначається як колективне втручання шляхом дії урядів і неурядових організацій, що безпосередньо впливає на трансформацію соціального добробуту, соціальних інститутів і соціальних відносин, забезпечення соціальних прав громадян. Соціальні права забезпечуються відповідними механізмами щодо адекватного доходу, належної освіти, доступного житла, здоров'я та стабільних засобів до існування [1, р. 2]. У ХХІ ст. перманентне розгортання фінансово-економічних криз зводить нанівець зусилля урядів щодо підвищення добробуту та соціального прогресу. Натомість реалізуються сценарії зростання соціальної поляризації, нерівності та бідності людського розвитку як всередині, так і між країнами, а також зниження рівня суспільного добробуту, порушення соціальних, трудових та екологічних стандартів, звуження соціальних прав громадян. Це вимагає від держав удосконалення соціальної політики, у чому значно просунулися ряд країн Європейського Союзу. Україна як країна-кандидат на вступ до цього Союзу має бути готовою до наближення своєї соціальної політики до європейських настанов у цілому, в аспекті статистичного забезпечення зокрема. Це актуалізує дослідження основних систем показників, які застосовуються для вимірювання та порівняльного аналізу ефективності соціальних політик держав світу та країн – членів Європейського Союзу.

Проблемам нерівності у стані людського розвитку присвячена спеціальна Доповідь Програми розвитку ООН "За межами доходів, за межами середніх показників, за межами проблем сьогодення: нерівність у стані людського розвитку в ХХІ столітті" [2]. У доповіді окреслено основні прояви та види нерівності. Наголошено, що "з'являється нерівність нового покоління: спостерігається розрив у розширених

можливостях, незважаючи на скорочення розриву в базових можливостях” [2, с. 3]. Автори зазначають про необхідність оновлення методологічних підходів вимірювання та систем показників: “При аналізі нерівності мають бути враховані не лише показники, які стискають інформацію у єдину цифру та враховують, у яких формах нерівність проявляється серед населення, в різних місцях і з плином часу. Щодо кожного аспекту людського розвитку, має значення весь спектр нерівності (відмінності в досягненнях серед населення відповідно до різних соціально-економічних характеристик)” [2, с. 6].

Від якості систем вимірювання та можливості міжнародного зіставлення показників залежить ефективність прийняття урядових рішень щодо коригування або реформування соціальної політики, удосконалення механізмів її реалізації. Поширеною є практика розроблення систем вимірювання з використанням складових добробуту.

Добробут населення як базова категорія соціально-економічної політики характеризується багатовимірністю тлумачень і методологічних підходів до оцінювання, зокрема критеріїв та систем показників. Розробленням теоретико-методологічних і практичних питань щодо сутності та виміру добробуту опікуються міжнародні організації та наукові центри, окремі вчені та їх групи тощо. Багатогранність і багатовимірність поняття “добробут” дозволяють формувати глобальні та регіональні системи показників у вигляді індексів. Найбільш повно висвітлюють сучасні аспекти добробуту глобальні ідекси та спеціальні доповіді міжнародних інституцій, зокрема Індекс людського розвитку (Human Development Index, HDI) ПРООН, Індекс процвітання Інституту Легатум (The Legatum Prosperity Index), Індекс щастя (Ranking of Happiness) та ін.

Статистичною службою Європейського Союзу (Євростатом) розроблено і запроваджено дві основні системи соціальних показників – статистика ЄС щодо доходів та умов життя (European Union Statistics on Income and Living Conditions, EU-SILC) та табло Європейської опори соціальних прав (European Pillar of Social Rights, Scoreboard).

Україна як країна-кандидат на вступ до Європейського Союзу має розробити стратегію та здійснити реформування соціальної політики й сучасних систем її вимірювання.

У наукових публікаціях вітчизняних та іноземних авторів аналізуються теоретико-методологічні складові й розглядаються проблеми вимірювання економічного та соціального добробуту, добробуту особистого й населення країни в цілому, оцінюється ефективність соціальної політики з використанням порівняльного аналізу позицій окремих країн, насамперед, України та Європейського Союзу, у глобальних індексах тощо [3; 4].

Так, за сприяння Програми Розвитку ООН в рамках проекту “Прискорення прогресу на шляху досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття в Україні” за керівництва академіка НАН України Е.М. Лібанової підготовлено аналітичну доповідь “Вимірювання якості життя в Україні” [5]. У зазначеній доповіді наголошено, що “Підвищення якості життя людей у поєднанні зі створенням належних умов для реалізації інноваційної моделі економічного зростання, досягнення і перетворення високих стандартів якості життя на потужний чинник глобальної конкурентоспроможності України є стратегічним управлінським завданням. Визначення основних компонентів і чинників впливу на

якість життя населення, формування стратегії управління якістю життя дозволить забезпечити гармонізацію цілей економічного зростання, розвитку людини та збереження навколишнього середовища” [5, с. 6].

Процесам конвергенції та дивергенції соціально-економічних систем України й Європейського Союзу, результативності процесу євроінтеграції нашої країни, деформації Європейської соціальної моделі тощо присвячені праці Т.В. Бурлай. Автором статистично обґрунтовано, що проведення формально проєвропейських соціально-економічних реформ поки що не дають очікуваного макроекономічного, інституційного, інтеграційного та конвергенційного ефекту для України. Сформульовано пропозиції щодо першочергових кроків вітчизняної державної політики, спрямованої на подолання соціально-економічної дивергенції України та ЄС, які передбачають внесення відповідних коректив до законодавчо-правової бази України та її програмно-стратегічних документів [6–8].

Соціальні аспекти розвитку України та країн ЄС з використанням показників Індексу процвітання країн світу (Інститут Легатум) та Індексу людського розвитку (ООН) проаналізовані С.В. Кудлаєнко [9]. Визначено переваги та проблемні аспекти у соціальному розвитку нашої держави порівняно з показниками країн Євросоюзу, рекомендовано “впроваджувати власні системні реформи, орієнтовані на добробут українських громадян” [9, с. 28].

В.Е. Герасимчуком проаналізовано головні фактори успішного функціонування держави з використанням складових Індексу процвітання Інституту Легатум, таких як: економіка, підприємництво, управління, освіта, охорона здоров’я, безпека, особисті свободи та соціальний капітал. Особливу увагу приділено дослідженню позицій України порівняно з іншими державами, зокрема країнами – членами ЄС. Запропоновано модернізацію соціально-економічної системи України здійснювати у певній логічній послідовності і у взаємозв’язку її складових: славні традиції – класична освіта – передова наука – потужна індустрія – розвинена економіка – висока якість життя – сталий розвиток [10, с. 83].

Огляд методичних засад вимірювання якості життя, у тому числі методики стандартів життя і якості життя ЄС (EU-SILC) здійснено М.А. Наумовою. Автором відзначено, що “моніторинг якості життя населення ЄС базується на суб’єктивних оцінках і є альтернативним джерелом даних, оскільки доповнює об’єктивну оцінку. Статистика ЄС щодо доходів та умов життя застосовується для оцінювання якості та рівня життя, для здійснення співставлень між країнами, порівняння кращих практик і вимірювання суспільного прогресу” [11, с. 256]. Обґрунтовано потребу розвитку методичних основ вимірювання якості життя в умовах відсутності еталонної системи показників.

Серед праць іноземних авторів слід зазначити Звіт щодо вимірювання економічних показників та соціального прогресу (Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress) 2009 року [12]. У звіті зазначено: для розуміння того, що означає добробут, слід використовувати багатовимірне визначення. На основі академічних досліджень та ряду конкретних ініціатив, Комісія визначила такі головні виміри, які слід взяти до уваги: 1) матеріальний рівень життя (доходи, споживання та багатство); 2) здоров’я; 3) освіта; 4) особиста діяльність, зокрема робо-

та; 5) політичний голос та управління; 6) соціальні зв'язки та відносини; 7) навколишнє середовище (сучасні та майбутні умови); 8) небезпека як економічного, так і фізичного характеру [12, р. 14, 15]. Усі ці індикатори формують добробут людей, але багато з них не враховуються традиційними показниками доходу.

Навесні 2017 р. Єврокомісія опублікувала “Роздуми про соціальний вимір Європи” (Reflection Paper on the Social Dimension of Europe) [13]. У цьому документі порушено питання про те, як підтримати рівень життя, збільшити та покращити робочі місця, забезпечити людей належними навичками й зміцнити єдність у суспільстві. Викладено три можливі варіанти: обмеження соціального виміру вільним пересуванням; зробити більше спільного у соціальній сфері країн Євросоюзу; поглиблення соціального виміру Європи – ЄС-27. У документі наголошується, що Європейський Союз завжди мав соціальний вимір, тісно пов'язаний з його економічними амбіціями. Поліпшення умов праці, рівня життя та гендерної рівності були центральними завданнями ЄС ще з часів Римських договорів, що закріпили принцип рівної оплати праці жінок і чоловіків у 1957 р. З тих пір розвиток соціального виміру супроводжувався поглибленням єдиного ринку ЄС, гарантуючи рівні умови та основні права в усіх країнах.

Незважаючи на значну увагу вітчизняних науковців до проблем соціальної сфери країн ЄС та України, поза увагою залишилися сучасні аспекти виміру соціальної політики країн ЄС.

Мета статті полягає в ідентифікації основних систем показників щодо виміру та порівняльного аналізу ефективності соціальних політик держав – членів Європейського Союзу для їх імплементації в процесі реформ в Україні на шляху євроінтеграції.

В останні роки головним пріоритетом інтеграційних процесів ЄС є забезпечення більш соціальної та справедливої Європи. Статистика ЄС щодо доходів та умов життя (European Union Statistics on Income and Living Conditions, EU-SILC) застосовується для оцінки якості та рівня життя, здійснення зіставлень між окремими країнами, вимірювання суспільного прогресу. Статистичне табло Європейської опори соціальних прав сформовано та вдосконалюється, щоб слугувати процесом зміцнення соціального виміру ЄС [14; 15]. Таблиці головних показників для моніторингу соціальних показників країн – членів ЄС підтримуються Євростатом. Таблиці дозволяють своєчасно виявляти найважливіші проблеми, а також здійснювати оцінювання прогресу конвергенції в соціальній сфері.

EU-SILC законодавчо впроваджена з 2004 р. і поступово була прийнята в усіх країнах – членах ЄС. Наразі вона запроваджена в усіх країнах – членах ЄС та в 11 країнах, які не входять до ЄС.

EU-SILC базується на обов'язкових європейських нормах, тому дані також називаються офіційними мікроданими. До 2020 р. включно діяли три типи нормативних актів: 1) рамковий нормативний акт, що визначає сферу застосування, визначення, змінні, вибірку, необхідний розмір вибірки, доступ для наукових цілей тощо; 2) регламенти Комісії, що визначають технічні аспекти EU-SILC; 3) щорічні правила Комісії щодо переліку спеціальних змінних. У 2021 р. набув чинності новий загальний рамковий Регламент Європейського Парламенту і Європейської Ради 2019 р. [15], відомий як Інтегрована європейська соціальна статистика. Він охоплює всі офіційні

європейські вибіркові опитування осіб і домогосподарств у таких сферах: робоча сила, дохід і умови життя, здоров'я, освіта та навчання впродовж життя, використання інформаційних і комунікаційних технологій, використання часу (за бажанням) і споживання. Крім того, було оновлено правила EU-SILC [16].

EU-SILC складається з щорічних національних вибіркових досліджень. Збираються детальні дані про доходи, матеріальну депривацію, працю, житло, догляд за дітьми, здоров'я, доступ до послуг і їх використання та освіти. Цільова група включає приватні домогосподарства. Одиницями спостереження є домогосподарства та всі поточні члени домогосподарства. Дані містять фіксований основний модуль і щорічно змінювані спеціальні модулі. Спеціальні модулі використовуються для поглибленого аналізу конкретних тем і можуть збиратися один раз або повторюватися з інтервалом у кілька років [16].

Таблиці соціальних результатів поділяються на три основні виміри, які стосуються політики зайнятості та соціальної політики.

I. Рівні можливості та доступ до ринку праці. Вимір охоплює аспекти справедливості, пов'язані з освітою, навичками та навчанням протягом усього життя, гендерною рівністю на ринку праці, нерівністю та вищою мобільністю, умовами життя та бідністю, молоддю. Всі ці елементи є необхідними для збільшення можливостей працевлаштування, полегшення переходів між різними статусами зайнятості та покращення працевлаштування людей.

II. Динамічні ринки праці та справедливі умови праці. Вимір охоплює структуру робочої сили, динаміку ринку праці та доходи. Усі ці елементи необхідні для встановлення адекватного та надійного балансу прав та обов'язків між робітниками та роботодавцями. Вони гарантують баланс між гнучкістю та безпекою для сприяння створенню робочих місць і соціальному діалогу.

III. Громадська підтримка / соціальний захист та інклюзія. До цієї групи належить доступ до охорони здоров'я, пільг соціального захисту та високоякісних послуг, зокрема догляд за дітьми, охорона здоров'я та довготривалий догляд, які є надзвичайно важливими для забезпечення гідного життя та захисту від життєвих ризиків.

Євростат нині надає вільний доступ до таких груп показників: дохід та умови життя (ilc); особи, яким загрожує бідність або соціальна ізоляція (ціль ЄС до 2030 р.) (ilc_re); особи, яким загрожує бідність або соціальна ізоляція, а також перетини між субпопуляціями (стратегія ЄС 2020) (ilc_p); нерівність (ilc_ie); розподіл доходу та грошова бідність (ilc_ip); умови проживання (ilc_lv); матеріальна депривація (ilc_md); модулі EU-SILC (ilc_ahm) [17]. У серії онлайн-публікацій Євростату "Умови життя в Європі" надається вичерпний і актуальний огляд головних результатів статистики EU-SILC [18; 19].

Показники якості та рівня життя є достатньо специфічними, а їх розрахунки проводяться добре розвинутою статистичною службою Євросоюзу з використанням відповідних даних національних статистичних відомств. В Україні розрахунок таких показників поки що не ведеться. Проте 21 грудня 2021 р. Державною службою статистики України видано наказ № 325 "Про затвердження Методики формування вибіркових

сукупностей респондентів у рамках діючої системи проведення вибірових обстежень населення, з урахуванням вибірового обстеження “Статистика доходів і умов життя в Європейському Союзі EU-SILC”¹. Методика визначає план (дизайн) вибірки та здійснення комплексу робіт із формування територіальної вибірки та вибірових сукупностей домогосподарств для проведення державних вибірових обстежень населення (домогосподарств) у 2025–2029 рр.: умов життя домогосподарств, робочої сили, сільськогосподарської діяльності населення в сільській місцевості.

У 2017 р. була започаткована “Європейська опора соціальних прав” як основна ініціатива та “компас” оновлення концепції соціальної Європи. Адже економічні розбіжності підривають засади спільного економічного процвітання, тоді як соціальні розбіжності між державами-членами та збільшення нерівності підривають згуртованість і кінцеву мету європейської інтеграції – покращення добробуту всіх європейців.

Для моніторингу прогресу держав-членів на шляху до зближення в соціальному вимірі використовують спеціальну систему індикаторів [20] за такими категоріями:

- рівні можливості та доступ до ринку праці, що охоплює освіту, гендерну рівність і рівні можливості;
- справедливі умови праці, враховуючи структуру робочої сили, динаміку ринку праці та доходи;
- соціальний захист та інтеграція, що охоплює результати через державну підтримку та соціальний захист, в основному пов’язані з наданням послуг і мережами соціального захисту.

У таблиці 1 представлено відповідні групи індикаторів та їх коротка інтерпретація у дослідженні конвергентних тенденцій країн ЄС [21].

Європейську опору соціальних прав слід розглядати як важливий інструмент досягнення макроекономічних цілей у нових інструментах соціального та економічного управління ЄС. Втілення опори в реальність для громадян є спільною відповідальністю держав-членів, соціальних партнерів і громадянського суспільства, а інституції ЄС визначають основи та формують законодавчу базу.

У процесах конвергенції спостерігаються дві основні тенденції. По-перше, відбувається власне конвергенція: держави – члени ЄС стають більш схожими – різниця між ними у рівнях бідності, зайнятості, заробітної плати тощо зменшується з часом. Це означає, що країни з “біднішими” показниками наздоганяють країни з кращими показниками. Другий аспект полягає в тому, що умови життя та праці розвиваються по висхідній траєкторії, покращуючись у цілому по ЄС.

Для прикладу проаналізуємо динаміку показника Медіанний еквівалентний чистий дохід (Median equivalised net income) на одного члена домогосподарства.

---

¹ Наказ Державної служби статистики України “Про затвердження Методики формування вибірових сукупностей респондентів у рамках діючої системи проведення вибірових обстежень населення, з урахуванням вибірового обстеження “Статистика доходів і умов життя в Європейському Союзі EU-SILC” від 21.12.2021 р. № 325. URL: https://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2021/325/325_2021.htm

Еквівалентний наявний дохід – це загальний дохід домогосподарства після врахування податків та інших відрахувань, який доступний для витрат або заощаджень, поділений на кількість членів домогосподарства (прирівняних до дорослих). Члени домогосподарства прирівнюються до дорослого шляхом зважування кожного відповідно до їхнього віку за допомогою так званої модифікованої шкали еквівалентності ОЕСР [22].

Таблиця 1

Перелік основних індикаторів Європейської опори соціальних прав

Індикатор	Опис індикатора
Рівні можливості та доступ до ринку праці	
Частка тих, хто рано залишив школу	Відсоток людей віком 18–24 роки, які здобули неповну середню освіту та не залучені до подальшої освіти чи професійної підготовки
Гендерний розрив у зайнятості	Відсоткова різниця в рівнях зайнятості чоловіків і жінок
Нерівність доходів	Вимірюється співвідношенням частки квінтиля доходу (S80/S20), яке є відношенням загального доходу, отриманого 20% населення з найвищим доходом (верхній квінтиль), до доходу, отриманого 20% населення з найнижчим доходом (нижній квінтиль)
Показник AROPE	Відсоток загальної кількості населення, якому загрожує бідність або соціальна ізоляція
Рівень NEET	Відсоток населення віком 15–24 роки, яке не працює, не навчається (NEET)
Динамічні ринки праці та справедливі умови праці	
Рівень зайнятості	Відсоток зайнятого населення віком 20–64 роки
Рівень безробіття	Відсоток робочої сили віком 15–74 роки, яка є безробітною
Рівень тривалого безробіття	Відсоток активного населення, яке було безробітним протягом 12 місяців або більше
Дохід домогосподарств	Реальний валовий наявний дохід домогосподарств на душу населення, індексований базовим 2008 р. (100)
Чистий заробіток	Чистий заробіток одинокого працівника, який працює повний робочий день без дітей, із середньою заробітною платою, процентна зміна в національній валюті, середній показник за три роки
Громадська підтримка / соціальний захист та інклюзія	
Вплив соціальних трансфертів	Відсоткове зниження ризику бідності в результаті соціальних трансфертів (крім пенсій)
Офіційний догляд за дітьми до трьох років	Відсоток дітей віком до трьох років, які перебувають у формальному догляді
Незадоволена медична потреба	Відсоток від загальної кількості населення, яке повідомляє про незадоволену потребу в медичній допомозі

Джерело: складено автором за даними [21, р. 5, 6].

Динаміка цього специфічного і складного показника дозволяє виокремити такі тенденції (табл. 2). Для країн ЄС та членів єврозони протягом 2015–2022 рр. спостерігається поступальне зростання цього виду доходу практично з однаковими темпами. Лише для єврозони фіксується його незначне зменшення у 2021 р. порівняно з попереднім роком. Отже, спостерігається “висхідна” конвергенція. Водночас серед країн – членів ЄС наявні значні відмінності як за величиною показника, так і за темпами його зростання. Лише для 10 країн величина показника є вищою, ніж для ЄС в цілому. Безумовними лідерами за величиною доходу на 1 члена домогосподарства є Люксембург (45,3 тис. євро), Данія (33,3 тис. євро) та Нідерланди. Найбіднішими є члени домогосподарств Болгарії (5,4 тис. євро), Румунії (5,5 тис. євро) та Угорщини (6,98 тис. євро). Найвищі темпи зростання показника за 2015–2022 рр. фіксуються для Румунії (2,38 раза), Литви (1,97 раза) та Естонії. Серед 17 країн з величиною показника, нижчим за середній для ЄС в цілому, перебувають 4 країни складу до 2004 р. – Італія, Іспанія, Португалія та Греція. Для деяких країн зазначається певне зниження величини показника в окремі роки. Для більшості країн, які стали членами ЄС після 2004 р., темпи зростання показника є вищими за середнє для ЄС в цілому. Це свідчить про тенденцію конвергенції за аналізованим показником.

Ще одним специфічним індикатором умов життя в ЄС є “Люди, яким загрожує бідність або соціальна ізоляція” (AROPE). Ризик бідності та соціальної ізоляції не залежить тільки від рівня доходу домогосподарства, оскільки він також може відображати безробіття, низьку інтенсивність праці, робочий статус або низку інших соціально-економічних характеристик. Для розрахунку кількості або частки людей, яким загрожує бідність або соціальна ізоляція, комбінуються три окремі показники, що охоплюють осіб, які перебувають принаймні в одній з таких ситуацій:

– особи, яким загрожує бідність, тобто з еквівалентним наявним доходом, нижчим за поріг ризику бідності;

– особи, які страждають від серйозної матеріальної та соціальної депривації, тобто ті, які не можуть дозволити собі щонайменше семи з тринадцяти предметів депривації (шість пов’язаних з особою та сім пов’язаних з домогосподарством), які більшість людей вважають бажаними або необхідними для якісного життя;

– особи (віком до 65 років), які живуть у домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці, тобто ті, які живуть у домогосподарствах, де дорослі працювали на 20% або менше їх загального сумарного потенціалу робочого часу протягом попередніх дванадцяти місяців.

У 2021 р. індикатор AROPE було модифіковано. Компонент рівня серйозної матеріальної депривації було переглянуто, визначивши новий рівень серйозної матеріальної та соціальної депривації (SMSD). Переглянутий показник AROPE використовується для моніторингу основної цілі щодо бідності та соціальної інтеграції Європейського плану дій із соціальних прав. Основна ціль (ЄС 2030) щодо бідності та соціальної інтеграції Європейського плану дій щодо соціальних прав полягає в тому, щоб до 2030 р. зменшити кількість людей, яким загрожує бідність або соціальна ізоляція, принаймні на 15 млн.

Таблиця 2

**Динаміка медіанного еквівалентного чистого доходу країн – членів ЄС
у 2015–2022 рр., євро на одного члена домогосподарства**

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Приріст 2022/2015, разів
ЄС – 27 країн (з 2020 р.)	15 422	15 847	16 281	16 832	17 325	18 296	18 366	19 083	1,24
Зона євро – 20 країн (з 2023 р.)	17 606	18 085	18 556	19 084	19 588	20 661	20 628	21 268	1,21
Люксембург	35 270	32 841	36 315	34 472	36 354	37 844	42 482	45 310	1,28
Данія	28 364	28 65	29 383	30 104	30 717	30 681	32 088	33 260	1,17
Нідерланди	21 292	22 733	23 561	24 016	24 612	25 801	28 441	29 537	1,39
Ірландія	21 629	22 544	22 879	24 920	25 528	26 758	28 130	29 060	1,34
Австрія	23 260	23 694	24 752	25 176	25 729	26 555	27 428	27 844	1,20
Бельгія	21 654	22 295	22 733	23 686	24 608	25 672	25 855	27 314	1,26
Швеція	25 306	25 164	25 376	25 540	24 474	24 700	25 498	26 692	1,05
Фінляндія	23 763	23 650	23 987	24 544	24 879	25 490	25 456	26 541	1,12
Німеччина	20 668	21 275	21 920	22 713	23 515	26 008	24 946	25 000	1,21
Франція	21 415	21 713	21 960	22 220	22 562	22 143	22 732	23 053	1,08
Італія	15 846	16 247	16 542	16 844	17 165	18 067	17 532	18 592	1,17
Мальта	13 551	13 617	14 522	14 781	15 354	16 240	17 036	18 155	1,34
Кіпр	13 793	14 020	14 497	15 336	16 215	16 704	16 686	17 856	1,29
Іспанія	13 352	13 681	14 203	14 785	15 015	16 043	15 892	16 814	1,26
Словенія	12 332	12 327	12 713	13 244	14 067	14 774	15 415	16 544	1,34
Естонія	7889	8645	9384	10 524	11 461	12 228	12 623	14 827	1,88
Чехія	7423	7838	8282	9088	9995	10 627	10 625	12 146	1,64
Португалія	8435	8782	9071	9346	10023	10 800	11 089	11 014	1,31
Латвія	5828	6365	6607	7333	8187	8827	9437	10 258	1,76
Литва	5180	5645	6134	6895	7586	8606	9669	10 195	1,97
Греція	7520	7500	7600	7863	8195	8781	8752	9520	1,27
Польща	5556	5884	5945	6574	7124	8022	8297	8946	1,61
Словаччина	6930	6951	7183	7462	8119	8703	8473	8819	1,27
Хорватія	5453	5726	6210	6659	7306	7892	8061	8760	1,61
Угорщина	4556	4768	4988	5424	5852	6478	6619	6975	1,53
Румунія	2315	2448	2742	3284	3851	4267	4816	5512	2,38
Болгарія	3332	3151	3590	3590	4224	4612	5157	5378	1,61

Джерело: складено автором за даними Євростату; Mean and median income by age and sex – EU-SILC and ECHP surveys [ILC_DI03\$DEFAULTVIEW]; показник Median equivalised net income.

У 2022 р. в ЄС було близько 95,3 млн людей, які перебувають під загрозою бідності або соціальної ізоляції, що еквівалентно 21,6% від загальної кількості населення. Євростат використовує деталізацію цього індикатора. Серед 95,3 млн жителів ЄС близько 5,6 млн проживали в домогосподарствах, які одночасно зазнавали всіх трьох ризиків бідності та соціальної ізоляції. У 2022 р. було 11,3 млн, які жили як на межі бід-

ності, так і в домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці; 8,8 млн перебували під загрозою бідності, але не в домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці; майже 2,2 млн проживали в домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці, зазнаючи серйозних матеріальних злиднів, але не ризикували бідністю [18]. При аналізі за статтю ризик бідності або соціальної ізоляції в ЄС був вищим для жінок, ніж для чоловіків (22,7% порівняно з 20,4%). Щодо віку, то найвищий ризик бідності або соціальної ізоляції в ЄС був зафіксований для молодих людей віком 18–24 роки (26,5%), тоді як найнижчий ризик був зафіксований для дорослих віком 25–49 років (19,9%). Між цими двома віковими групами ризик бідності або соціальної ізоляції становив 20,2% для людей віком 65 років і старше та 21,0% серед населення віком 50–64 роки. Наймолодша вікова група, особи віком до 18 років, також мала відносно високий ризик (24,7%). Згідно з наведеними показниками, сьогодні в ЄС бідність має “жіноче та молодіжне обличчя”, і саме вказані соціально вразливі категорії європейців потребують посиленої уваги національних урядів країн-учасниць.

Розглянемо конвергентні/дивергентні тенденції країн ЄС за індикатором ризику бідності та соціального відчуження за 2015–2022 рр. (табл. 3). Ранжування країн ЄС за величиною індикатора у 2022 р. дозволяє визначити такі тенденції. У цілому для країн ЄС-27 та країн єврозони спостерігається послідовне зниження величини індикатора, водночас у деяких країнах його динаміка має коливальний характер. Найбільший ризик бідності притаманний для населення Румунії (44,5% у 2015 р. та 34,4% у 2022 р.), Болгарії (43,3% у 2015 р. та 32,2% у 2022 р.), Греції (відповідно 32,4% та 26,3%). Значно вищим за середнє є значення показника для Іспанії, Латвії, Естонії, Литви та Італії. Достатньо успішною можна вважати боротьбу з бідністю для країн, які набули членства в ЄС після 2004 р., зокрема для Чехії (до 11,8% у 2022 р.), Словенії (13,3%), Польщі (15,9%). Серед країн, які не входять до ЄС, Норвегія, Швейцарія та Сполучене Королівство в роки, за які наявні дані, мали величини індикатора нижчі, ніж для ЄС-27. Найвищі величини індикатора фіксуються для Албанії (58,5% у 2017 р. та 46,2% у 2020 р.). Сталу тенденцію зростання величини індикатора демонструє лише Туреччина.

Таблиця 3

Динаміка частки осіб, яким загрожує бідність або соціальне відчуження, в країнах Європи у 2015–2022 рр., % від загальної кількості населення

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ЄС-27 країн (з 2020 р.)	24,0	23,7	22,4	21,7	21,1	21,6	21,7	21,6
Єврозона – 20 країн (з 2023 р.)	23,0	22,8	21,8	21,4	20,7	21,6	22,0	21,8
Румунія	44,5	46,0	42,5	38,7	36,1	35,6	34,5	34,4
Болгарія	43,3	41,0	38,0	33,0	33,2	33,5	31,7	32,2
Греція	32,4	32,6	32,2	30,3	29,0	27,4	28,3	26,3
Іспанія	28,7	28,8	27,5	27,3	26,2	27,0	27,8	26,0
Латвія	30,0	28,2	28,5	28,4	26,7	25,1	26,1	26,0
Естонія	23,6	23,1	23,3	23,6	23,7	22,8	22,2	25,2

Закінчення табл. 3

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Литва	29,4	30,0	29,8	28,5	25,5	24,5	23,5	24,6
Італія	28,4	27,8	25,9	25,7	24,6	24,9	25,2	24,4
Франція	18,4	18,7	17,8	17,9	18,8	19,3	19,2	21,0
Німеччина	20,0	19,8	18,8	18,5	17,3	20,4	21,0	20,9
Ірландія	25,4	23,8	22,4	20,8	20,4	20,1	20,0	20,7
Мальта	22,2	20,2	19,4	19,2	20,7	19,9	20,3	20,1
Португалія	26,4	24,9	23,4	21,6	21,1	20,0	22,4	20,1
Хорватія	24,4	23,5	23,7	22,1	20,8	20,5	20,9	19,9
Люксембург	18,4	19,1	19,3	20,1	20,1	19,9	21,1	19,4
Бельгія	21,6	22,2	22,0	20,5	20,0	20,3	18,8	18,7
Швеція	18,2	17,7	17,2	17,7	18,4	17,7	17,2	18,6
Угорщина	30,6	28,6	25,9	20,6	20,0	19,4	19,4	18,4
Австрія	16,9	17,2	17,1	16,8	16,5	16,7	17,3	17,5
Данія	18,6	17,5	17,8	17,5	17,3	16,8	17,3	17,1
Кіпр	22,8	22,6	21,4	19,1	18,6	17,6	17,3	16,7
Нідерланди	16,4	16,3	16,6	16,5	16,5	16,0	16,6	16,5
Словаччина	17,3	17,1	15,8	15,2	14,8	13,8	15,6	16,5
Фінляндія	16,9	16,5	16,0	16,6	14,5	14,9	14,2	16,3
Польща	22,5	20,6	18,7	18,2	17,9	17,0	16,8	15,9
Словенія	17,7	16,9	16,6	15,4	13,7	14,3	13,2	13,3
Чехія	13,0	12,4	12,1	11,8	12,1	11,5	10,7	11,8
Норвегія	14,7	14,4	15,4	15,8	15,6	16,3	:	:
Швейцарія	18,2	17,9	18,3	17,8	19,3	18,5	17,6	:
Сполучене Королівство	23,1	21,9	21,8	22,8	:	:	:	:
Чорногорія	43,8	43,1	42,2	41,2	36,5	37,8	38,9	:
Північна Македонія	41,2	39,2	36,9	35,3	34,1	32,6	:	:
Албанія	:	:	58,5	53,9	50,7	46,2	:	:
Сербія	41,0	30,0	39,3	33,9	31,1	29,8	28,4	:
Туреччина	26,7	26,6	32,3	32,4	33,1	34,1	34,0	:

Примітка: “:” – дані відсутні.

Джерело: [18]; Poverty and social exclusion: maps, tables and figures, table People at risk of poverty or social exclusion by sex [TEPSR_LM410].

Результати аналізу динаміки лише двох індикаторів ефективності соціальної політики країн – членів ЄС свідчать про певний прогрес щодо зростання доходів членів домогосподарств, проте у багатьох країнах співтовариства значна частка населення (понад 20%) знаходиться в зоні ризику бідності чи соціального відчуження. Зазначене створює певні перешкоди на шляху повноцінної соціально-економічної конвергенції та забезпечення добробуту населення.

Оцінювання динаміки показників добробуту населення країн ЄС та України можливо провести за складовими Індексу процвітання Інституту Легатум (The Legatum

Prosperity Index), який за 2023 р. у кількісному вимірі визначає процвітання у 167 країнах світу. Для вимірювання поточного стану добробуту та змін з 2013 р. використано 12 основних індикаторів і майже 300 показників. Використовуючи систему Індексу процвітання, країни у всьому світі можуть оцінити свої переваги та слабкі місця для того, щоб визначити економічний і стратегічний вибір, який необхідно зробити для подальшої побудови інклюзивного суспільства, відкритих економік та надання людям можливості рухатись на більш високих рівнях добробуту [23].

У звіті за 2023 р. наголошено: хоча досягнення процвітання завжди було рушійною силою для країн у всьому світі, це не є ні правом, ні гарантією. Можливість досягнення процвітання залежить від волі та рішучості лідерів нації та громадян. Цьогорічний Індекс показує, що за останнє десятиліття переважна більшість країн, особливо ті, що мають нижчий рейтинг, відчули покращення умов життя, охорони здоров'я та освіти. Проте у багатьох країнах це відбувалося в умовах послаблення демократичних стандартів: наступ на особисті свободи, необмежена виконавча влада, народне невдоволення та зневіра.

Відомо, що умови життя визначають, чи прийнятна якість життя поширюється на все населення, що є необхідним для процвітання нації. Це включає в себе кілька головних сфер – крім матеріальних ресурсів люди також повинні мати доступ до належного житла та здорового харчування, базових послуг, таких як електрика, чиста вода та санітарія, безпека на роботі та в середовищі проживання, а також можливість зв'язку і займатися основною діяльністю в суспільстві.

Порівняння позицій України та країн ЄС проведемо за загальним рангом та індикаторами, які безпосередньо визначають вимір якості соціальної сфери.

Усі країни ЄС впродовж десятиліття посідали позиції в межах 50 країн світу і більшість (крім Австрії, Франції, Словенії, Мальти, Кіпру, Польщі та Угорщини) покращували свої позиції (табл. 4). Україна за останні 10 років покращила свої позиції на 10 пунктів і в 2023 р. посіла 74-те місце. Для порівняння, найнижчу позицію серед країн ЄС посіла Болгарія – 49-те місце.

Серед 5 представлених в таблиці 4 індикаторів достатньо низькими є рейтингові позиції України за “Якістю економіки” – 77-ме місце. Серед країн ЄС за цим індикатором фіксується значний розкид, зокрема Греція має 86-ту позицію, Італія – 54-ту, Іспанія – 52-гу. За індикатором “Умови життя” Україна має 74-ту позицію з відривом від країн ЄС (Румунії) на 20 пунктів. Викликають занепокоєння позиції України за індикатором “Здоров'я” – лише 101-ша позиція, тоді як серед країн ЄС найнижчі позиції посідають Румунія (72-ге місце) та Болгарія (65-ге місце). Водночас Україна традиційно у міжнародних рейтингах має сильні позиції за індикаторами соціального капіталу та освіти. Так, за індикатором “Освіта” Індексу процвітання Україна посіла 40-ву позицію, тоді як 5 країн ЄС (Румунія, Словаччина, Болгарія, Хорватія та Угорщина) мають нижчі рейтингові місця. За індикатором “Соціальний капітал” Україна посіла 59-те місце, а серед країн ЄС спостерігається значний розкид – 7 країн мають гірші позиції. Зокрема Литва посіла 129-те місце, Румунія – 116-ге, Хорватія – 103-ге, Греція – 101-ше, Болгарія – 81-ше, Латвія – 79-ге, Кіпр – 69-ге.

Таблиця 4

**Ранги країн ЄС та України за складовими Індексу процвітання Інституту
Легатум у 2013, 2022 та 2023 роках**

Ранг у 2023 р.	Ранг у 2022 р.	Ранг у 2013 р.	Країна	Якість економіки	Умови життя	Соціальний капітал	Освіта	Здоров'я
1	1	4	Данія	7	2	1	5	16
2	3	1	Швеція	8	3	4	8	9
4	4	5	Фінляндія	20	7	7	2	15
6	6	6	Нідерланди	10	1	8	6	11
7	7	8	Люксембург	6	6	18	36	12
9	8	9	Німеччина	11	8	20	19	13
11	11	15	Ірландія	4	19	16	12	23
14	13	11	Австрія	25	21	14	22	22
18	20	20	Бельгія	27	18	23	15	18
21	21	23	Естонія	14	22	34	21	37
23	23	21	Франція	30	20	43	28	20
24	24	24	Іспанія	52	11	11	30	26
25	27	28	Чехія	17	24	36	31	28
26	28	29	Португалія	46	23	29	39	40
27	25	25	Словенія	35	28	30	25	24
28	26	27	Мальта	18	16	13	38	19
30	30	30	Італія	54	25	41	32	17
31	32	36	Латвія	33	39	79	27	59
32	33	38	Литва	31	38	129	24	61
34	34	31	Кіпр	42	32	69	34	29
35	35	35	Словаччина	37	35	39	48	45
37	36	34	Польща	36	33	27	37	48
40	41	42	Греція	86	34	101	33	41
41	40	44	Хорватія	47	36	103	43	53
42	43	40	Угорщина	29	37	47	41	46
45	45	50	Румунія	44	54	116	54	72
48	48	49	Болгарія	43	51	81	47	65
74	81	94	Україна	77	74	59	40	101

Джерело: складено автором за даними [23, р. 22, 23].

Результати оцінки показників добробуту населення країн ЄС та України за складовими Індексу процвітання Інституту Легатум, які стосуються соціальної сфери, свідчать про необхідність реформ і розроблення заходів, насамперед, щодо покращання умов життя та здоров'я населення нашої країни з урахуванням наслідків руйнівного впливу повномасштабної війни. Стосовно умов життя, люди повинні мати доступ до належного житла та здорового харчування, основних послуг, таких як електроенергія, чиста вода та санітарія, безпека на виробництві та в середовищі проживання, а також можливість зв'язку і брати участь в основних видах діяльності в суспільстві. Щодо поліпшення здоров'я, потребують завершення розпочаті реформи сфери охорони здоров'я.

Стратегії реформування соціальної сфери доцільно формувати та реалізовувати, спираючись на відповідний досвід і сучасні практики держав Євросоюзу, зокрема ухвалений у 2021 р. План упровадження Європейської опори соціальних прав (European Pillar of Social Rights Action Plan) [24], а також Цілі Сталого Розвитку ЄС (Sustainable Development Goals of the EU) [25].

Висновки. Ефективність сучасної соціально-економічної політики багато в чому визначається рівнем добробуту населення та соціального прогресу. У науково-експертному середовищі тривають дискусії навколо глобальних ризиків щодо зростання соціальної поляризації, нерівності та бідності людського розвитку як всередині, так і між країнами. Обґрунтовуються теоретико-методологічні засади виміру добробуту за допомогою спеціальних систем показників та глобальних індексів.

Офіційний статус країни – кандидата на вступ до ЄС вимагає від України реформування національної політики і нормативно-законодавчої бази у багатьох сферах з особливою увагою до Плану упровадження Європейської опори соціальних прав (European Pillar of Social Rights Action Plan). Одними з пріоритетних у період повоєнної відбудови України мають стати реформи соціальної політики та її статистичного забезпечення.

У контексті цих завдань ідентифіковано основні системи показників щодо виміру та порівняльного аналізу ефективності соціальних політик держав – членів ЄС, зокрема статистики ЄС щодо доходів та умов життя (EU-SILC), а також табло Європейської опори соціальних прав. Застосування зазначеного інструментарію дозволяє своєчасно виявляти гострі проблеми соціального характеру на національному рівні, а також здійснювати оцінювання прогресу конвергенції в соціальній сфері ЄС в цілому. В Україні запровадження статистики ЄС щодо доходів та умов життя (EU-SILC) розпочнеться після 2025 р.

Моніторинг прогресу держав – членів ЄС на шляху до зближення в соціальному вимірі забезпечується системою індикаторів за такими категоріями: рівні можливості та доступ до ринку праці; справедливі умови праці; соціальний захист та інтеграція.

У процесах конвергенції спостерігаються дві основні тенденції: власне конвергенція (держави – члени ЄС стають більш схожими між собою); умови життя та праці розвиваються по висхідній траєкторії, покращуючись у цілому по ЄС. Проведений аналіз динаміки за показником “Медіанний еквівалентний чистий дохід на одного члена домогосподарства” дозволив визначити основні тенденції його зростання і визнати правомірність твердження про наявність обох видів тенденцій конвергенції. Натомість результати аналізу динаміки індикатора “Ризик бідності та соціального відчуження” дозволяють зробити висновок, що в цілому для країн ЄС-27 та країн єврозони спостерігається послідовне зниження величини індикатора (до 21% населення), водночас у деяких країнах його динаміка має коливальний характер, що пояснюється перманентними спадами та підйомами національних економік під впливом кризових явищ.

Оцінювання динаміки показників добробуту населення країн ЄС та України за складовими Індексу процвітання Інституту Легатум, які стосуються соціальної сфери,

виявило необхідність реформ і розроблення заходів щодо поліпшення умов життя та здоров'я населення нашої країни. Пріоритетами реформування, з урахуванням наслідків руйнівного впливу повномасштабної війни, доцільно визначити: а) забезпечення доступу до належного житла та здорового харчування; основних послуг, таких як електроенергія, чиста вода та санітарія; сучасних мереж зв'язку; б) завершення розпочатих реформ сфери охорони здоров'я.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у більш детальному аналізі досвіду реформування соціальної політики та її статистичного забезпечення для країн, які увійшли до Європейського Союзу після 2004 р.

Список використаних джерел

1. Yeates N. Global Approaches to Social Policy: A Survey of Analytical Methods. UNRISD. Working Paper 2018–2. 48 p. URL: [https://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/\(httpPublications\)/8F763D4F14363F84C125822800544D40?OpenDocument](https://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/(httpPublications)/8F763D4F14363F84C125822800544D40?OpenDocument)
2. Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік: огляд. За межами доходів, за межами середніх показників, за межами проблем сьогодення: нерівність у стані людського розвитку в XXI сторіччі. UNDP. 2020. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UKR-HDR2019-overview-ukrainian.pdf>
3. Гузь М.М. Аналіз показників економічного та суспільного добробуту населення. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2012. Вип. 36. С. 66–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2012_36_9
4. Еременко Л.В., Мужилівський В.В. Порівняльний аналіз рівня життя населення у європейських країнах. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 54. С. 407–412.
5. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С., Ткаченко Л.Г., Ковтун Н.В., Марченко І.С., Іванов А., Пелях М. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, Програма Розвитку ООН, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2013. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf
6. Бурлай Т.В. Соціально-економічна конвергенція: теорія та практика: монографія. Київ: НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”, 2019. 364 с.
7. Бурлай Т.В. Чинники соціально-економічної дивергенції України та Європейського Союзу. *Український соціум*. 2019. № 2 (69). С. 61–83. <https://doi.org/10.15407/socium2019.02.061>
8. Бурлай Т.В. Соціальні диспропорції та пошуки нового соціального виміру Європейського Союзу. *Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України: матеріали науково-практичної конференції* (м. Київ, 23 травня 2017 р.). Київ: Київський ун-т імені Б. Грінченка, 2017. С. 23–29. URL: https://fitu.kubg.edu.ua/images/phocagallery/K_F_E/Konferencia/Zbirnuk_yevrointehratsiini-ta-hlobalni-aspekty-ekonomichnoho-rozvytku-ukrainy.pdf
9. Кудлаєнко С.В. Соціальні аспекти розвитку України та країн ЄС. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 5. С. 24–28.
10. Герасимчук В.Г. Факторний аналіз конкурентоспроможності соціально-економічних систем: Україна, ЄС, світ. *Економічний вісник НТУУ “КПІ”*. 2015. № 12. С. 83–89. URL: <https://economy.kpi.ua/uk/node/851>
11. Наумова М.А. Огляд сучасних методичних засад вимірювання якості життя. *Економіка і організація управління*. 2016. № 3 (23). С. 252–261.
12. Stiglitz J.E. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. CMEPSP. 2009. 293 p. URL: http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf

13. Reflection Paper on the Social Dimension of Europe. European Commission. 26 April 2017. URL: https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-social-dimension-europe_en
14. European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>
15. Regulation (EU) 2019/1700 of the European Parliament and of the Council of 10 October 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32019R1700>
16. Heike W., Pforr K. The European Union Statistics on Income and Living Conditions after 15 Years. *European Sociological Review*. October 2022. Vol. 38. Issue 5. P. 832–848. <https://doi.org/10.1093/esr/jcac024>
17. Income and living conditions. Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/database>
18. Living conditions in Europe – poverty and social exclusion. June 2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion#Key_findings
19. Living conditions in Europe – income distribution and income inequality. November 2022. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_income_distribution_and_income_inequality
20. Progress on convergence in the socioeconomic area. *Eurofound*. 17 December 2018. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2018/progress-convergence-socioeconomic-area>
21. Mascherini M., Litardi C. A more equal Europe? Convergence and the European Pillar of Social Rights. Eurofound. Publications Office of the European Union. Luxembourg. 2019. 24 p. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/policy-brief/2019/a-more-equal-europe-convergence-and-the-european-pillar-of-social-rights>
22. Glossary: Equivalised disposable income. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Equivalised_disposable_income
23. The Legatum Prosperity Index™. *A tool for transformation*. 2023. 101 p. URL: www.prosperity.com
24. The European Pillar of Social Rights Action Plan. *European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1607&langId=en>
25. New SDSN report shows how the EU can strengthen its leadership at home and internationally to advance the UN Sustainable Development Goals. *Press Release: Europe Sustainable Development Report 2022*. Dec 05. 2022. URL: <https://www.unsdn.org/press-release-europe-sustainable-development-report-2022>

Отримано 10.10.23 та прийнято 21.12.23

References

1. Yeates, N. (2018). Global Approaches to Social Policy. A Survey of Analytical Methods. UNRISD. URL: [https://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/\(httpPublications\)/8F763D4F14363F84C125822800544D40?OpenDocument](https://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/(httpPublications)/8F763D4F14363F84C125822800544D40?OpenDocument)
2. Report on the state of human development for 2019: Overview. Beyond Income, Beyond Averages, Beyond Today's Challenges: Inequality in Human Development in the 21st Century. (2020). United Nations Development Program. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UKR-HDR2019-overview-ukrainian.pdf> [in Ukrainian]
3. Guz, M.M. (2012). Analysis of indicators of economic and social well-being of the population. *Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine*, 36, 66-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2012_36_9 [in Ukrainian]

4. Eremenko, L.V., Muzhilivskiy, V.V. (2016). Comparative analysis of the standard of living of the population in European countries. *Herald of the economy of transport and industry*, 54, 407-412 [in Ukrainian]
5. Libanova, E.M., Gladun, O.M., Lisohor, L.S., Tkachenko, L.H., Kovtun, N.V., Marchenko, I.S., Ivanov, A., Peliakh, M. (2013). Measuring the quality of life in Ukraine. Analytical report. Kyiv: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf [in Ukrainian]
6. Burlai, T.V. (2019). Socio-economic convergence: theory and practice: monograph. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, State Institution "Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine" [in Ukrainian]
7. Burlai, T.V. (2019). Factors of the socio-economic divergence between Ukraine and the European Union. *Ukr. socium – Ukrainian Society*, 2 (69), 61-83. <https://doi.org/10.15407/socium2019.02.061> [in Ukrainian]
8. Burlai, T.V. (2017). Social disparities and the search for a new social dimension of the European Union. European integration and global aspects of the economic development of Ukraine: materials of the scientific and practical conference. (Kyiv, May 23, 2017). Kyiv: Kyiv University named after B. Grinchenko. URL: https://fitu.kubg.edu.ua/images/phocagallery/K_F_E/Konferencia/Zbirnuk_yevrointehratsiini-ta-hlobalni-aspekty-ekonomichnoho-rozvytku-ukrainy.pdf [in Ukrainian]
9. Kudlayenko, S.V. (2017). Social aspects of development of Ukraine and EU countries. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, 5, 24-28 [in Ukrainian]
10. Gerasimchuk, V.G. (2015). Factor analysis of the competitiveness of socio-economic systems: Ukraine, the EU, the world. *Economic bulletin of NTUU "KPI"*, 12, 83-89. URL: <https://economy.kpi.ua/uk/node/851> [in Ukrainian]
11. Naumova, M.A. (2016). An overview of modern methodological principles of measuring the quality of life. *Economics and management organization*, 3 (23), 252-261 [in Ukrainian]
12. Stiglitz, J.E. (2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. CMEPSP. URL: http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf
13. Reflection Paper on the Social Dimension of Europe. (2017). European Commission COM. URL: https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-social-dimension-europe_en
14. European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>
15. Regulation (EU) 2019/1700 of the European Parliament and of the Council of 10 October 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32019R1700>
16. Heike, W., Pforr, K. (2022). The European Union Statistics on Income and Living Conditions after 15 Years. *European Sociological Review*, 38, 5. URL: <https://doi.org/10.1093/esr/jcac024>
17. Income and living conditions. Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/database>
18. Living conditions in Europe – poverty and social exclusion. (2023, June). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion#Key_findings
19. Living conditions in Europe – income distribution and income inequality. (2022, November). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_income_distribution_and_income_inequality
20. Progress on convergence in the socioeconomic area. (2019). URL: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/policy-brief/2019/progress-on-convergence-in-the-socioeconomic-area>
21. Mascherini, M., Litardi, C. (2019). A more equal Europe? Convergence and the European Pillar of Social Rights. Eurofound. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL:

<https://www.eurofound.europa.eu/publications/policy-brief/2019/a-more-equal-europe-convergence-and-the-european-pillar-of-social-rights>

22. Glossary: Equivalised disposable income. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Equivalised_disposable_income

23. The Legatum Prosperity Index™. (2023). *A tool for transformation*. 2023. URL: www.prosperity.com

24. The European Pillar of Social Rights Action Plan. *European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1607&langId=en>

25. New SDSN report shows how the EU can strengthen its leadership at home and internationally to advance the UN Sustainable Development Goals. (2022). In *Press Release: Europe Sustainable Development Report 2022*. URL: <https://www.unsdsn.org/press-release-europe-sustainable-development-report-2022>

Received on 10.10.23 and accepted 21.12.23